

HARBIY PEDAGOGIKANING RIVOJLANISHI

Ibragimov Sherzod Fozilovich

*O'zbekiston respublikasi qurolli kuchlari
Harbiy tibbiyot akademiyasi bo'lim boshlig'i
E-mail: ibragimov@com.zu*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Qurolli Kuchlar hayoti va faoliyatida, harbiy kadrlarni o'qitish va tarbiyalash qonuniyatlarini o'rganish hamda harbiy xizmat faoliyatiga harbiy xizmatchilarni tayyorlashda pedagogika fani alohida o'rin tutganligi xaqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *armiya, faoliyat, harbiy, pedagog, nizom, tarix, inson, mutafakkir, dunyo.*

Armiya o'ziga xos ijtimoiy hodisa sifatida paydo bo'lganidan beri shaxsiy tarkibni o'qitish va tarbiyalash harbiy faoliyatning eng muhim tarkibiy qismi bo'lgan va shunday bo'lib qoladi. Ushbu tarkibiy qism o'z mazmuni bo'yicha amaliy harbiy pedagogika hisoblanib, harbiy xizmatchilarni har tomonlama jangovar harakatlarning muvaffaqiyatli amalga oshirishiga zaruriy, majburiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Dastlab harbiy pedagogika qo'mondonlar va bo'ysunuvchilarning amaliy faoliyati sifatida paydo bo'ldi. Vaqt o'tishi bilan jangchilarni o'qitish va tarbiyalash haqidagi bilimlar to'planib, ular avloddan-avlodga afsonalar, rivoyatlar, maqollar, matallar tarzida yetkazilgan. Harbiy ishlarining murakkabligi, ayniqsa, davlatlarning shakllanishi, nisbatan ko'p sonli doimiy qo'shinlar yaratish davrida harbiy pedagogik fikr yanada rivojlanib bordi bular esa tegishli tajriba ko'rsatmalar, qo'llanmalar, nizomlar, buyruqlar va boshqa yozma manbalarda o'z aksini topdi.

Harbiy pedagogika va uning rivojlanish jarayoni mazmuniga mamlakatning tarixiy rivojlanish shart sharoitlari, ko'p vaqt davomida u yoki bu mamlakat armiyasining hal qiluvchi vazifalari, shaxsiy tarkibning milliy xususiyatlari va boshqalar o'z ta'sirini ko'rsatdi.

Eng qadimgi harbiy tarbiyalash haqidagi yodgorliklar bizgacha bevosita yetib kelmagan turkiy va forsiyabon xalqlarning hayot kechirish san'ati, donolik majmuasi sifatida yuzaga kelib, borliqqa amaliy munosabatda bo'lishning namunasi sifatida e'tirof etilgan ma'naviy madaniyat yodgorliklari qadimgi grek tarixchisi Gerodotning "Tarix", Strabonning "Geografiya" hamda Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'atit-turk" kabi asarlari, shuningdek, Urxun- Yenisey bitiklari kabi adabiy-tarixiy manbalarda saqlangan va ular orqali bizgacha yetib kelgan. Ushbu yodgorliklar mohiyatini o'rganish insonning shakllanishida moddiy va ma'naviy madaniyat qay darajada katta rol o'ynaganligidan darak beradi.

Eng qadimgi manbalardan boshlab, keyinchalik paydo bo'lgan ta'limiy-axloqiy asarlarda ham nazariy, ham amaliy masalalar tahlil etilganki, uning asosida inson

shaxsini ma'naviy-axloqiy shakllantirish muammosi markaziy muammo bo'lgan. Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asaridan boshlab, Kaykovusning "Qobusnoma", Ahmad Yugnakiyning "Hibat ul-haqoyiq", Sa'diyning "Guliston", Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub", Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yohud axloq" va boshqa juda ko'p didaktik asarlarning har birida inson kamoloti muammosi yoritilgan.

Tarixga nazar tashlasak, komil inson xarakteri va xulq-atvori qanday degan masala bilan Muso al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg'oniy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Nasr al-Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Yusuf Xos Hojib, Amir Temur, Alisher Navoiy va boshqa mutafakkirlar o'z asarlarida Komil inson xarakteri, ezgu va odil xislatlarni uch xislatga jam qilganlar: " Saxo – bor narsani hech kimdan qizg'anmaslik; Safo – qalbni kibru – havo, gina - qudrat, qasd – g'azabdan poklash; Vafo – hamma vaqt xalq xizmatida bo'lish".

Shunday qilib, Saxovatlilik faqat moddiy yordam bilan emas, balki o'zgacha ilm ato etish bilan ham bo'ladi. Safolik (poklik) esa birovning qalbini nurga to'ldirish, Vafolik o'zganing baxtidan xushnud bo'lishidir.

Demak, Komil inson o'z xarakteri, axloqi va odobi bilan o'zgani tarbiyalaydi, o'ziga baxt ato etadi. Uning xarakteri, axloqi jamiyatda tipikdir, xarakter tipiklashmasa komillik bo'lmaydi.

Zero, Komil insonda ezgu va odil xarakterni shakllantirish uchun qalbni tarbiyalamoq lozim. Mutafakkirlarning fikricha, kishilarda besh xil qalb bor: "O'lik qalb- hech narsaga intilmaydigan qalb; xasta qalb - yangilikka havasi bor, lekin intilmaydigan qalb; xasta qalb – yangilikka havasi bor, lekin yordamga muhtoj qalb; g'ofil qalb – hikmat (onglilik) nuridan bebahra qalb; uyg'oq qalb – nuri bor, biroq tarbiyaga muhtoj qalb; tirik qalb – o'z baxtini topgan va o'zgaga baxt beruvchi qalb". Komil inson ana shunday tirik qalbga ega bo'lish bilan birga ulug' xarakterga erishadi. Demak, biz milliy istiqloq g'oyasi va milliy mafkurani harbiy ta'lim tizimi jarayonida qo'llashda bo'lajak harbiy xizmatchilarning qalbi, ongi va shuuridagi tuyg'ularini shakllantirishga, qalbi va ongini yot unsurlardan asrashga, nihoyat undagi ezgu tuyg'ularni yanada takomillashtirishga alohida e'tibor qaratishimiz zarur.

Xulosa qilib tafakkur yurita olish qobiliyatiga ega bo'lgan inson kamolotini ta'minlash jarayoni hamda jamiyatning ijtimoiy taraqqiyoti o'zaro uzviy aloqada shakllangan. Mazkur tarixiy jarayon mohiyatini bilish bizga inson tafakkurining juda uzoq davr va murakkab sharoitlarida shakllanib borganligidan dalolat beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Бабанский Ю.К. Педагогика: Учебное пособие. М.: Просвещение, 1999.
- 2.Барабаншиков.А.В, Дерюгин.П.П. Военно-педагогическая диагностика: (теория, опыт, проблема). М.: ГАБС, 1995.
- 3.Барабаншиков А. В., Давидов В. П, Феденко Н. Ф. Основы военной психологии и педагогики. М.: Просвещение. 1988.

4. Климов Э.А. Основы психологии. Учебник М., 2002.

5. Tolibov N. N. Bo'lajak uchuvchi-muhandislarni kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish: avtoref. diss. dok. (PhD). Ped. fan.-Toshkent 2021.